

4- Şeytanın ilka etmekte olduğu vesveselerden biri: “Yahu, şu koyun veya inek

İ'lem eyyühe'l-aziz! Şeytanın ilka etmekte olduğu vesveselerden biri:

“Yahu, şu koyun veya inek, eğer Kadîr ve Alîm-i Ezelî'nin nakşî, mülkü olmuş olsa idi bu kadar miskin, bîçare olmazlardı. Eğer bâtınlarında, içlerinde Alîm, Kadîr, Mürîd bir Sâni'in kalemi çalışmış olsaydı bu kadar cahil, yetim, miskin olmazlardı.” diyen ve cinnî şeytanlara üstad olan ey şeytan-ı insî!

Cenab-ı Hak, her şeye lâyıkını veriyor ve maslahata göre veriyor. Eğer atâsı, in'amı bu kaideden hariç olsa idi senin eşeğinin kulağı senden ve senin üstadlarından daha akıllı, daha âlim olması lâzımdı. Ve senin parmağın içinde senin şuur ve iktidarından daha çok bir şuur, bir iktidar yaratırdı.

Demek her şeyin bir haddi var. O şey, o had ile mukayyedir. Kader, her şeye bir miktar ve o miktara göre bir kalıp vermiştir. Feyyaz-ı Mutlak'tan aldığı feyze olan kabiliyeti o kalıba göredir.

Malûmdur ki dâhilden harice süzülen cüz-ü ihtiyarî mizanıyla, ihtiyaç derecesiyle, kabiliyetin müsaadesi ile, hâkimiyet-i esmanın nizam ve tekabülüyle feyiz alınabilir. Maahâzâ şemsin azametini bir kabarcıkta aramak, akıllı olanın işi değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz! Şeytanın ilka etmekte olduğu vesveselerden biri:

“Şeytanın ilka etmekte olduğu vesveselerden biri:”

“Şeytanın ilka etmekte olduğu vesveselerden biri” demek: Şeytanın insanın kalbine, aklına ve hayaline attığı şüphelerden biri demektir. Burada “ilka etmek” atmak, bırakmak, telkin etmek manasındadır. “Vesvese” ise insanın iç dünyasına sinsi şekilde gelen şüphe, kuruntu, itiraz ve tereddüttür.

“Yahu, řu koyun veya inek, eğer Kadîr ve Alîm-i Ezelî’nin nakşı, mülkü olmuş olsa idi bu kadar miskin, bîçare olmazlardı.

Şeytan burada şöyle diyor: “Bu koyun veya inek Allah’ın kudretiyle yaratılmış olsaydı, bu kadar aciz, saf, korunmaya muhtaç olmazdı.” Şeytan, Allah’ın sanatındaki hikmeti görmezden geliyor. Yani aczi, sahipsizliğe delil göstermeye çalışıyor. Hâlbuki koyunun acizliği, sahipsizliğine değil, rahmetle beslendiğine delildir.

Koyun kendi hâline bırakılsa bir gün bile yaşayamaz gibi görünür. Ne pençesi var, ne keskin dişi var, ne avcılık mahareti var, ne de kendini müdafaa edecek bir kuvveti var. Fakat tam da bu bîçareliğinden dolayı bütün kâinat ona hizmetçi olur. Toprak onun için ot bitirir, bulut onun için yağmur taşır, güneş onun merasını pişirir, bahar onun sofrasını serer. Demek koyunun aczi “sahipsizim” diye bağırır; bilakis “Benim yerime bütün kâinatı çalıştıran bir Sahibim var” diye ilan eder.

Yeni doğmuş bir kuzu düşün. Ayakta bile duramaz, düşse kalka annesinin memesini arar. Ne sütü bilir, ne memeyi bilir, ne merhameti bilir. Fakat daha o dünyaya gelmeden annesinin memesine süt gönderilmiştir. Kuzu daha istemeyi bilmeden rızkı hazırlanmıştır. Bu hâl bîçarelik midir, yoksa rahmetin ondan önce koşması mıdır? İşte şeytan kuzunun titreyen ayaklarına bakıp “zavallı” der; iman ise memede hazırlanmış süte bakıp “Rahmân’ın terbiyesi” der.

Acizlik, Rahmeti Celbeder

Bir yavru kedi miyavladığında koskoca insanı ayağa kaldırır. Bir bebek ağladığında güçlü kuvvetli anne-baba uykusunu terk eder. Bir kuzu meleğinde anne koyun bütün dikkatiyle ona yönelir. Demek zayıflık bazen kuvvetten daha tesirlidir. Çünkü acizlik, şefkat kapısını açan bir anahtar gibidir. Koyunun miskinliği de böyledir; kendi kuvvetiyle değil, üzerine celbedilen rahmetle yaşar.

Aslan Gücüyle Yaşar, Koyun Rahmetle Yaşar

Aslana pençe verilmiş, diş verilmiş, heybet verilmiş. Koyuna ise yumuşaklık, teslimiyet ve bereket verilmiş. Aslan avıyla tanınır; koyun sütüyle, etiyle, yünüyle, kurban oluşuyla tanınır. Şeytan der ki: “Koyun neden aslan gibi değil?” Cevap şudur: Çünkü koyunun vazifesi parçalamak değil, beslemektir; korkutmak değil, rahmete ayna olmaktır. Her mahlûk kendi vazifesine göre güzeldir.

Saflık Kusur Değil, Vazifenin Gereęidir

Koyun tilki gibi kurnaz, kurt gibi yırtıcı, aslan gibi saldırgan olsaydı insan ondan istifade edemezdi. Ne sürü olurdu, ne süt olurdu, ne kurban olurdu, ne bereket olurdu. Onun

sakinliği, uysallığı ve teslimiyeti zayıflık gibi görünür; fakat yaratılış vazifesi için tam bir hikmettir. Bıçak kesmek için sert yaratılır; pamuk sarmak için yumuşak yaratılır. Pamuđa “neden demir gibi değilsin?” denmez.

Eğer bâtınlarında, içlerinde Alîm, Kadîr, Mürîd bir Sâni’in kalemi çalışmış olsaydı bu kadar cahil, yetim, miskin olmazlardı.” diyen ve cinnî şeytanlara üstad olan ey şeytan-ı insî!

Buradaki itiraz şudur: “Eğer bu hayvanların içinde ilim sahibi, kudret sahibi, irade sahibi bir Yaratıcının sanatı bulunsaydı, onlar bu kadar şuursuz olmazdı.” Yani şeytan, hayvanın cehaletine bakıp sanatkârın ilmini inkâr ettirmeye çalışıyor. Hâlbuki bir eserin akılsız olması, ustasının olmadığını göstermez. Saatin akı yoktur ama onu yapan saatçi akıllıdır. Bilgisayar programının kendisi bilinçsizdir ama kodlayan kişinin ilmi vardır. Koyun da ilimsizdir; fakat koyunun bedenindeki sanat, ilimden haber verir.

Asıl Delil, Bilmemesine Rağmen Yapmasıdır

Koyun süt yapmayı bilseydi, şeytan belki “kendi yapıyor” diyecekti. Fakat koyun bilmiyor, yine de süt geliyor. Arı balın kimyasını bilmiyor, yine de bal geliyor. Tavuk yumurtanın mimarisini bilmiyor, yine de yumurta geliyor. Ağaç meyvenin vitaminini bilmiyor, yine de meyve geliyor. İşte en vurucu nokta burasıdır: Mahlûk bilmiyor, fakat iş ilimle oluyor. Demek ilim mahlûkta değil, Hâlık’tadır.

“Diyen ve cinnî şeytanlara üstad olan ey şeytan-ı insî!”

Burada Üstad, bu itirazı yapan insana “insan suretinde şeytan” diyor. Çünkü bazı insanlar, cin şeytanlarının verdiği vesveseyi daha süslü, daha felsefî, daha ikna edici şekilde yayarlar. Cin şeytanı kalbe fısıldar; insan şeytanı kitapla, sözle, ekranla, makaleyle, sohbetle o fısıltıyı büyütür. Yani bu cümlede muhatap, sadece içimizdeki vesvese değil; o vesveseyi fikir hâline getiren inkârcı zihniyettir.

Cenab-ı Hak, her şeye lâıyıkını veriyor ve maslahata göre veriyor. Eğer atâsı, in’amı bu kaideden hariç olsa idi senin eşeğinin kulağı senden ve senin üstadlarından daha akıllı, daha âlim olması lâzımdı. Ve senin parmağın içinde senin şuur ve iktidarından daha çok bir şuur, bir iktidar yaratırdı.

“Her Şeye Lâıyıkını Veriyor” Ne Demek?

“Lâyıkını vermek” demek, o şeyin makamına ve görevine uygun olanı vermek demektir. Mesela koyuna aslan pençesi verilmemiştir; çünkü koyunun vazifesi parçalamak değil, süt vermek, yün vermek, uysallığıyla insana hizmet etmektir. Ariya insan akli verilmemiştir; çünkü arının vazifesi felsefe yapmak değil, bal yapmaktır. Fakat ariya öyle bir kabiliyet verilmiş ki çiçeği bulur, peteği örür, balı hazırlar. Demek Allah ariya “insan akli” vermemiş; ama “ariya lazım olan harika sevk ve ilhamı” vermiştir.

Allah her varlığa her şeyi vermez; ona gerekeni verir. Çünkü hikmet, her şeye vazifesine uygun cihaz takmaktır. Balığa kanat verilmemesi eksiklik değildir; çünkü onun vazifesi uçmak değil, yüzmektir. Kuşa solungaç verilmemesi kusur değildir; çünkü onun âlemi deniz değil, havadır. Koyuna insan akli verilmemesi de noksanlık değildir; çünkü koyunun vazifesi insan gibi imanla imtihan olmak değil, sütüyle, etiyle, yünüyle, hâliyle rahmete ayna olmaktır.

Allah bir varlığa ne veriyorsa, gelişigüzel değil; o varlığın vazifesine, ihtiyacına, kabiliyetine ve yaratılış hikmetine göre veriyor. Yani “çok vermek” her zaman kemal değildir; “yerli yerince vermek” kemaldır. Göze görme verilmiş, kulağa işitme verilmiş, mideye hazmetme verilmiş, kalbe sevme verilmiş, akla anlama verilmiş. Göz “niye yemek hazmetmiyorum?” demez; mide de “niye renkleri görmüyorum?” demez. Çünkü her uzuv kendi vazifesine göre mükemmeldir.

“Maslahata Göre Veriyor” Ne Demek?

Maslahat, hikmetli fayda demektir. Yani Allah bir şeyi ne az verir, ne fazla verir; tam gerekli olduğu kadar verir. Kuşa kanat verir, balığa yüzgeç verir, deveye çöl şartlarına dayanacak beden verir, insana akıl ve irade verir. Balığa kanat verilmemesi eksiklik değildir; çünkü onun maslahatı suda yaşamaktır. Deveye aslan dişi verilmemesi kusur değildir; çünkü onun vazifesi çölde sabırla yük taşımaktır. Demek yaratılışta ölçü vardır, israf yoktur, abes yoktur.

“Eğer atâsı, in’amı bu kaideden hariç olsa idi senin eşeğinin kulağı senden ve senin üstadlarından daha akıllı, daha âlim olması lâzımdı.”

Eğer Allah’ın vermesi hikmetle ve vazifeye göre olmasaydı, eşeğin kulağı büyük olduğu için senden daha akıllı olması gerekirdi. Çünkü dış büyüklüğe bakarak hüküm verilseydi, büyük kulak büyük akıl demek olurdu. Hâlbuki eşeğin kulağı büyüktür ama akli insandan büyük değildir. Çünkü kulak işitmek içindir; akıl anlamak içindir. Kulak büyüklüğü ilim ölçüsü değildir.

Misal: Büyük anten büyük akıl değildir

Bir radyonun anteni uzundur diye, bilgisayardan daha akıllı olmaz. Antenin vazifesi sinyal

almaktır; bilgisayarın vazifesi işlem yapmaktır. Eşğin kulağı da sesleri almak içindir; akıl merkezi değildir. Bu yüzden “hayvanın bedeni sanatlı ama şuuru az; demek sanatkârı yok” demek, antene bakıp “bu cihaz profesör olmalıydı” demek kadar yanlıştır.

“Ve senin parmağın içinde senin şuur ve iktidarından daha çok bir şuur, bir iktidar yaratırdı.”

“Eğer bir şeyde harika işler görülünce, o şeyin içinde ayrıca büyük bir şuur bulunması gerekseydi, senin parmağının içinde senden daha fazla şuur ve kudret bulunması gerekirdi.” Çünkü parmak çok ince işler yapıyor: yazı yazıyor, iğne tutuyor, Kur’an sayfası çeviriyor, telefonu kullanıyor, hissediyor, kavlıyor. Ama parmak bütün bu işleri yaptığı hâlde, parmağın kendisi şuurlu değildir. Şuur parmakta değil, insandadır..

Misal: Kalem yazıyor ama yazar değildir

Kalem güzel bir yazı yazar; fakat kalem âlim değildir. Kalemle bir âlim kitap yazsa, yazının manasını kalem bilmez. Kalem sadece âlimin elinde bir alettir. Aynen öyle, parmak da yazı yazar ama yazının manasını bilmez. Parmağın hareketinde ilim görünür; fakat o ilim parmağa ait değildir. O ilim, ruhun ve insanın şuuruyla ilgilidir. Daha derinde ise o parmağı yaratan Allah’ın ilim ve kudretine dayanır.

Şeytan diyordu ki: “Madem koyun ve inek Allah’ın sanatı, neden cahil ve bîçare?” Üstad cevap veriyor: Bir şey Allah’ın sanatı diye, o şeyin kendisi âlim olmak zorunda değildir. Koyun süt yapmayı bilmez; ama bedeninde süt yapılır. İnek otu süte çevirmeyi bilmez; ama içinde harika bir fabrika gibi sistem işler. Demek ilim ineğe ait değildir; ineğin bedeninde işleyen sanat, Alîm olan Allah’a aittir.

İnek yeşil ot yer, beyaz süt verir. İnek ne kimya bilir, ne biyoloji bilir, ne sütün terkitabini bilir. Fakat kanla pislik arasından tertemiz, içilebilir, besleyici süt çıkar. İnek bu işi bilseydi, belki “inek yaptı” denirdi. Ama inek bilmiyor; buna rağmen iş hikmetle oluyor. İşte bu, sanatın ineğe değil, ineği yaratan Alîm ve Kadîr Zât’a ait olduğunu gösterir.

Yanlış Ölçü Nerede?

Şeytanın yanlışı şudur: Sanatı eserin kendisinde arıyor. “Madem sanatlı, o hâlde kendisi de âlim olmalı” diyor. Hâlbuki bu yanlıştır. Bir saat zamanı gösterir ama saatin zamanı bilmesi gerekmez. Bir pusula yön gösterir ama pusulanın coğrafya bilmesi gerekmez. Bir telefon ses taşır ama telefon konuşulan manayı anlamaz. Eser sanatlı olabilir; fakat ilim eserde değil, sanatkârdadır.

Demek her şeyin bir haddi var. O şey, o had ile mukayyedir. Kader, her şeye bir miktar ve o miktara göre bir kalıp vermiştir. Feyyaz-ı Mutlak’tan aldığı feyze olan kabiliyeti o kalıba göredir.

“Demek her şeyin bir haddi var.”

Her varlığın bir sınırı, bir ölçüsü, bir yaratılış dairesi vardır. Koyunun haddi koyunluktur, insanın haddi insanlıktır, meleğin haddi melekliktir. Bir şeyin kıymeti, kendi haddinde vazifesini yapmasıyla ölçülür. Koyun, insan gibi düşünmediği için aşağılanmaz; çünkü ondan insanlık beklenmez. İnsan da melek gibi günahsız olmadığı için melek değildir; ondan imtihan içinde kulluk beklenir.

Misal: Göz işitir mi?

Gözün haddi görmektir, kulağın haddi işitmektir. “Göz neden ses duymuyor?” diye sormak abestir. Çünkü göz görme vazifesinde mükemmeldir. Aynen öyle, koyuna “Neden felsefe bilmiyorsun?” denmez. Onun vazifesi başka, insanın vazifesi başkadır.

“O şey, o had ile mukayyedir.”

Yani her varlık kendi sınırıyla bağlıdır. Bir çekirdek, çekirdek kabiliyeti içinde ağaç olur; taş, taşlık sınırında kalır; hayvan, hayvanlık mertebesinde yaşar. İnsan ise akıl, kalp, vicdan, irade gibi cihazlarla daha geniş bir imtihan alanına çıkar. Her varlık kendisine çizilen hudut içinde hareket eder.

Misal: Balık denizde serbesttir, havada mahkûmdur

Balık denizde çok maharetlidir; fakat karada âciz kalır. Kuş havada uçar; fakat denizin dibinde yaşayamaz. Demek her birinin hürriyeti bile kendi haddine göredir. İnsan da kendi haddini aşarsa zulmeder; haddini bilirse hikmeti görür.

“Kader, her şeye bir miktar ve o miktara göre bir kalıp vermiştir.”

Allah her şeyi belli bir miktar, şekil, kabiliyet ve vazife ile yaratmıştır. Bir elma çekirdeğine elma ağacı programı verilmiştir; incir çekirdeğine incir ağacı programı verilmiştir. Koyuna koyun kalıbı, ata at kalıbı, insana insan kalıbı verilmiştir. Bu kalıp sadece dış şekil değil; kabiliyet, ihtiyaç, vazife ve sınır demektir.

Misal: Tohumların kaderî kalıbı

Bir karpuz çekirdeği toprağa girince karpuz verir; üzüm çekirdeği üzüm verir. İkisi de aynı topraktan, aynı sudan, aynı güneşten istifade eder ama netice farklı olur. Çünkü kader, her birine ayrı bir kalıp ve program vermiştir. Aynen öyle, bütün canlılar aynı dünyada yaşar ama kabiliyetleri farklıdır.

“Feyyaz-ı Mutlak’tan aldığı feyze olan kabiliyeti o kalıba göredir.”

Feyyaz-ı Mutlak, sonsuz ihsan sahibi olan Allah demektir. Allah’ın feyzi, rahmeti, ihsanı sınırsızdır; fakat mahlûkun alış kabiliyeti sınırlıdır. Güneş herkese ışık verir ama küçük ayna

az, büyük ayna çok yansıtır. Su boldur ama bardak bardak kadar, testi testi kadar, havuz havuz kadar alır. Kusur feyizde değil, kabın kapasitesindedir.

Misal: Aynalar ve güneş

Güneş bir damla suda da görünür, büyük denizde de görünür. Fakat damla, güneşi deniz kadar gösteremez. Bu, güneşin eksikliğinden değil, damlanın küçüklüğündendir. Koyun da Allah'ın rahmetinden kendi kabiliyeti kadar alır; insan daha geniş kabiliyetle daha fazla mana taşır. Melek daha başka bir kabiliyetle daha başka feyze mazhar olur.

Malûmdur ki dâhilden harice süzülen cüz-ü ihtiyarî mizanıyla, ihtiyaç derecesiyle, kabiliyetin müsaadesi ile, hâkimiyet-i esmanın nizam ve tekabülüyle feyiz alınabilir. Maahâzâ şemsin azametini bir kabarcıkta aramak, akıllı olanın işi değildir.

“Malûmdur ki dâhilden harice süzülen cüz-ü ihtiyarî mizanıyla...”

Burada insan gibi irade sahibi varlıklarda feyzin geliş yoluna işaret var. İnsan, iç dünyasındaki niyet, tercih ve irade ile dış âlemdeki neticelere kapı açar. Mesela ilim isteyen çalışır, dua eder, okur, araştırır; sonra Allah ona ilim kapılarını açar. Tembel kalan ise aynı feyze aynı derecede mazhar olmaz. Demek insanda cüz'î irade bir mizan, yani bir ölçü gibidir.

Misal: Talebenin kabiliyeti ve tercihi

Aynı sınıfta iki talebe düşünelim. Aynı hocayı dinliyorlar, aynı kitabı okuyorlar. Biri dikkat eder, tekrar yapar, sorar, çalışır; diğeri dalgın kalır. Hocanın dersi aynıdır ama alınan feyiz farklıdır. Çünkü içten gelen istek, irade ve gayret farklıdır.

“İhtiyaç derecesiyle...”

Bir varlık neye muhtaçsa, ona göre feyiz alır. Bebek süte muhtaçtır; anne memesinde süt hazırlanır. Göz ışığa muhtaçtır; güneş yaratılır. Akıl hakikate muhtaçtır; peygamberler ve kitaplar gönderilir. İhtiyaç, rahmeti celbeden bir dua gibidir. Canlıların dilsiz ihtiyaçları, Allah'ın rahmet kapısını çalar.

Misal: Açlık rızka kapı açar

İnsan acıkınca yemek arar; bedenın ihtiyacı rızka yönelir. Toprak susayınca yağmur rahmet olur. Kalp daralınca dua rahmet olur. Demek ihtiyaç, feyzi çekmeye vesile olan büyük bir sırdır.

“Kabiliyetin müsaadesi ile...”

Her şey kabiliyeti kadar alır. Bir çocuğa ağır felsefe anlatılsa alamaz; ama yaşına uygun anlatılsa istifade eder. Bir kuş yavrusu doğar doğmaz insan gibi konuşmaz; çünkü kabiliyeti ona göre değildir. İnsan da kalbini, aklını, ruhunu geliştirdikçe daha derin feyizlere açılır. Kabiliyet genişledikçe alınan mana da genişler.

Misal: Bardak ve deniz

Denizden su almak isteyen kabı bardaksa bardak kadar alır; kovaysa kova kadar alır. Deniz cimrilik etmez. Fakat kap ne kadarsa alınan da o kadardır. Allah'ın feyzi sonsuzdur; mahlûkun kabiliyeti ise ölçülüdür.

“Hâkimiyet-i esmanın nizam ve tekabülüyle feyiz alınabilir.”

Allah'ın isimleri kâinatta dengeli bir şekilde tecelli eder. Sadece Cemîl ismi tecelli etse her şey güzellik olurdu; fakat Celîl ismi de vardır. Sadece Rahîm ismi görünse ceza anlaşılmazdı; Hakîm ve Adl isimleri de hükmeder. Koyunda Rezzâk, Rahîm, Musavvir isimleri görünür; aslanda Celîl, Kakhâr, Kavî isimleri daha baskın görünür. Her varlık, hangi isimlerin tecellisine mazhar olacaksa ona göre yaratılır.

Misal: Bahar sadece çiçek değildir

Baharda Cemîl ismiyle güzellik görünür, Rezzâk ismiyle rızık dağıtılır, Muhyî ismiyle hayat verilir, Müzeyyin ismiyle süslenir, Hakîm ismiyle ölçü konur. Aynı baharda hem çiçek vardır, hem diken; hem kuzu vardır, hem kurt. Bu karışıklık değil, isimlerin dengeli tecellisidir.

“Maahâzâ şemsin azametini bir kabarcıkta aramak, akıllı olanın işi değildir.”

Yani güneşin bütün büyüklüğünü küçük bir su kabarcığında aramak akıllıca değildir. Kabarcık güneşi gösterir ama güneşi tamamen içine alamaz. Koyun da Allah'ın ilmini, kudretini, rahmetini gösterir; fakat bütün ilahî isimleri en geniş şekilde göstermez. Bir hayvana bakıp “Neden bütün ilahî kemalat burada görünmüyor?” demek, kabarcığa bakıp “Neden güneşin tamamı içine sığmadı?” demeye benzer.

Misal: Damladaki güneş

Bir damla su güneşi küçük bir parıltı hâlinde gösterir. Deniz ise daha geniş gösterir. Fakat ne damla ne deniz güneşin hakiki büyüklüğünü içine alamaz. Mahlûkat da böyledir. Her biri Allah'ın isimlerinden bir parıltı gösterir; fakat hiçbir mahlûk Allah'ın sonsuz kemalini tamamen kuşatamaz.

Netice:

Şeytanın vesvesesi şudur: “Madem bu canlı Allah'ın sanatı, neden aciz ve cahil?”

Cevap ise şudur: Acizlik ve cehalet, o canlının sahipsizliğine değil, vazifesinin farklılığına

delildir. Allah her şeye her şeyi vermiyor; her şeye lâayıkını, ihtiyacı kadarını, kabiliyeti miktarınca ve hikmetin gerektirdiğı ölçüde veriyor. Koyunun koyun olması kusur değildir; parmağın şuarsuz olması sanatkârı inkâr ettirmez; damlanın güneşini tam göstermemesi güneşin küçüklüğünden değil, damlanın darlığındandır.